

EEN KWARTEEUW KONINKLIJK LANDJUWEEL

Marcel Van Spaandonck, *Een oog en een oor. Een zwerftocht doorheen 25 jaar Koninklijk Landjuweel 1972-1997*. (Uitgegeven door de Koninklijke Commissie van Toezicht op het Landjuweel, Meersstraat 24, 9830 Sint-Martens-Latem. 1997).

In 1997 was het 75 jaar geleden dat het Koninklijk Landjuweel werd ingesteld. Dat betekent niet dat in 1922 het Vlaamse amateurtoneel werd 'ontdekt', maar wel dat het een kroontje kreeg opgezet.

De betekenis van het amateurtheater in het sociale en culturele ontvoogdingsproces van een gemeenschap, wordt vaak geminimaliseerd of helemaal niet erkend en die negatieve behandeling wordt nog al eens door de amateurs zelf in de hand gewerkt. Het was niet zozeer daartegen dat koning Albert I wilde reageren toen hij in 1922 de Koninklijke Commissie van Toezicht op het Landjuweel instelde. Zijn initiatief pastte in de materiële en culturele wederopbouw van het land na vier jaar "grooten oorlog". Hij wou blijkbaar iets doen voor onze taal en via het amateurtheater het gebruik van het algemeen Nederlands stimuleren, al laat alles uitschijnen dat het advies van Herman Teirlinck van doorslaggevende aard was. Teirlinck is niet alleen een belangrijk literator geweest. Zijn stimulerende betekenis voor het theater is minstens even groot. Hij werd dan ook de eerste voorzitter van de Commissie die jaarlijks een 'wedstrijd' organiseert voor amateurtoneel, het 'landjuweel' toekent en een bestendige evaluatie verzekert.

Het is duidelijk dat begrippen als 'wedstrijd' en 'landjuweel' voor interpretaties vatbaar zijn en ook het amateurtoneel is tijdens de periode van 75 jaar Landjuweel niet gelijk gebleven. Behalve in de tijdschriften van de georganiseerde amateurverenigingen wordt daar weinig over gepubliceerd. Gelukkig nam de Landjuweelcommissie al twee keer een initiatief in die zin, al wordt het amateurtoneel dan uiteraard uitsluitend naar aanleiding van de Landjuweeltornooien bekeken. In 1980 verscheen van Fernand Bekaert: *Vijftig jaar Koninklijk Landjuweel 1922-1972* en eind 1997 van Marcel Van Spaandonck: *Een oog en een oor. Een zwerftocht doorheen 25 jaar Koninklijk Landjuweel 1972-1997*.

Het boek van Bekaert is vooral belangrijk omdat de auteur, benevens een schat aan feiten, gegevens en een volledig overzicht van 38 wedstrijden, uitvoerig het begin van de werkzaamheden van de Commissie behandelt. Van Spaandonck kan tijdens zijn 'zwerftocht' niet anders dan geregeld naar Bekaerts tekst verwijzen, ook omdat sinds 1972 - als nagalm van mei '68? - veel dingen van vroeger aan nieuwe, kritischer normen worden onderworpen. Van Spaandonck betreurt dat hij niet uitvoeriger en dieper kan ingaan op een aantal essentiële elementen. "De werking van de Koninklijke Commissie niet alleen beschrijven als een afzonderlijk gebeuren

binnen goed gedefinieerde stalen grenzen maar ze ook binden en verbinden aan andere culturele, economische en zelfs politieke verschijnselen zou een totaal andere geschiedenis van het Landjuweel kunnen bieden” (p. 27).

Toch slaagt hij erin een aantal vragen op te werpen en beschouwingen te formuleren die ook de interesse van de niet-amateurtoneelspeler kunnen wekken. Het is duidelijk dat het amateurtoneel in het algemeen (net zoals het beroepstheater) en de Commissie in het bijzonder in een tijd van verregerende commercialisering en nivellering, in steeds dwingerder mate geconfronteerd worden met de eis naar *kwaliiteit* en dat daarmee ook de spanning tussen traditie en vernieuwing, tussen beroeps- en vrijetijdskunstenaar, tussen kunst en welzijnszorg samenhangt. Van Spaandonck maakt melding van evoluties binnen de Commissie. Hoe er naar een echte democratische besluitvorming wordt gestreefd bij de toekenning van het Landjuweel. De jury is al langer geen exclusieve mannenclub meer. De amateurverenigingen en een aantal organisaties worden ook steeds meer bij de algemene werking van de Commissie betrokken.

Al van bij de start in 1922 wordt het Landjuweel gezien als een steun aan en een stimulant voor de Vlaamse auteur. Daar is echter geen vooruitgang te bespeuren. Integendeel, stelt Van Spaandonck statistisch vast: “er is ten opzichte van de vorige 50 jaar zelfs een lichte achteruitgang” (p. 74). Tussen 1922 en 1972 werden 76 stukken gespeeld van 47 Vlaamse auteurs en tussen 1972 en 1997 slechts 37 stukken van 25 Vlaamse schrijvers. Een aantal stukken en schrijvers komen ook altijd terug. *Een bruid in de morgen* van Hugo Claus werd in het tornooi van 1957-58 voor het eerst gespeeld “maar staat 35 jaar later nog steeds op de Landjuweelaffiche!” (blz. 74). Claus is trouwens tussen 1972 en 1997 de meest gespeelde Vlaamse auteur in de Landjuweeltornooien (10 voorstellingen van 7 stukken), daarin gevolgd door Walter Van den Broeck (3 voorstellingen van 3 stukken), Ed Van der Weyden (2 voorstellingen van 2 stukken) en René Verheezen (2 voorstellingen van 1 stuk). Ook de Noord-Nederlandse auteurs blijken de laatste 25 jaar niet meer zo in trek. Met Herman Heijermans op kop (3 voorstellingen van 3 stukken) wordt een totaal van amper 5 auteurs met 7 stukken genoteerd.

Vooraleer te besluiten met een aantal mooi uitgevoerde grafieken en statistische gegevens, formuleert Van Spaandonck enkele bedenkingen waarmee hij wil waarschuwen tegen een al te milde kijk op de verwezenlijkingen van de Commissie en op de zogezegde “magie” van het Landjuweel (p. 121). Het is een pleidooi voor nuchterheid en kritische zin, tegen het taaie onkruid van de onwetendheid. Je zou het in een boek over amateurtheater niet zo direct verwachten.

Roger ARTEEL